

G.H.M. Posthumus Meyjes

2 mei 1927 – 24 juli 2008

Op 24 juli 2008 overleed Guillaume Henri Marie (Hans) Posthumus Meyjes. Hij was sedert 1988 lid van deze Akademie en maakte deel uit van de Sectie Filosofie en Theologie. Hij werd op 2 mei 1927 te Amsterdam geboren als zoon van mr. dr. Paul Theodoor Posthumus Meyjes en Daniella Henriette Delprat. Zijn vader had een hoge functie bij de Nederlandse Spoorwegen en genoot landelijke bekendheid door zijn radioprogramma *De spoorwegen spreken*. Hans Meyjes bezocht het Stedelijk Gymnasium te Utrecht, deed eindexamen in 1945 en begon daarna aan een rechtenstudie in Leiden. Na twee jaar besloot hij theologie te gaan studeren in Utrecht. Na zijn kandidaatsexamen aldaar te hebben afgelegd, zette hij zijn studie in Leiden voort.

Beslissend voor zijn levensgang was zijn ontmoeting met de Leidse kerkhistoricus J.N. Bakhuizen van den Brink. Deze was het die Hans Meyjes definitief wist te winnen voor het vak dat officieel heet ‘de geschiedenis van het christendom en van de leerstellingen van de christelijke godsdienst.’ Na zijn doctoraalexamen in 1954 verbleef Hans Meyjes een jaar voor onderzoek aan het Institut für Europäische Geschichte te Mainz. Daarna werd hij assistent bij Bakhuizen en promoveerde hij bij hem in 1963 met lof op het proefschrift *Jean Gerson, zijn kerkpolitiek en ecclesiologie*.

De middeleeuwse Franse theoloog en kanselier der Parijse universiteit Jean Gerson, die, hoewel een trouw zoon der kerk, scherpe kritiek had op het machtsstreven van de pausen en romeinse curie, zou Meyjes blijven boeien. Het proefschrift, zoals al Meyjes’ publicaties in een zeer verzorgde stijl geschreven, werd bekroond met de Mallinckrodtprijs. Deze prijs wordt eenmaal in de tien jaar uitgereikt voor de beste theologische dissertatie uit de voorafgaande periode. In 1999 verscheen deze studie in een uitgebreide en herziene Engelse versie. In de Engelse editie was in de titel aan naam Gerson toegevoegd: ‘Apostle of Unity.’ In dit geval had dit betrekking op Gersons inspanningen om de eenheid van de kerk te bevorderen tijdens het ‘Westers Schisma’ toen de kerk twee pausen kende: een paus zetelde te Rome, de ander te Avignon. Het streven naar kerkelijke eenheid – ook en vooral in latere perioden – heeft altijd Meyjes’ bijzondere belangstelling genoten.

Na zijn promotie werd hij bevestigd tot predikant in de Nederlandse Hervormde Kerk en trad hij in dienst van de zending. Het jonge gezin Posthumus Meyjes vertrok naar Kameroen, waar Hans docent kerkgeschiedenis werd aan de Theologische School van de Eglise Evangélique du Caméroutn te Ndoundoué. Ook zijn praktische en organisatorische talenten kon hij daar ruimschoots ontplooiën.

In 1967 werd Hans Meyjes te Leiden de opvolger van zijn leermeester Bakhuizen van den Brink. Zijn oratie was getiteld *De controversie tussen Petrus en Paulus. Galaten 2:11 in de historie*. Het feit dat de apostel Paulus bij een bepaalde gelegenheid in het openbaar kritiek had uitgeoefend op Petrus, had door de eeuwen heen aanleiding gegeven tot vele discussies. En hoe meer men de paus als opvolger van Petrus centraal stelde, des te klemmender werd de noodzaak gevoeld om voor de vrijmoedigheid van Paulus een bevredigende verklaring te vinden.

Al snel bleek dat Meyjes' belangstelling niet zozeer naar de vroege kerk uitging als wel naar de late middeleeuwen en de 16e en 17e eeuw. Wat de middeleeuwen betreft, boeide hem vooral de spanning tussen enerzijds het kerkelijk instituut met zijn ambten en hiërarchie, met zijn canoniek recht en de steeds in macht toenemende canonisten, en anderzijds de theologen die op grond van hun wetenschappelijk ambt van doctor een eigen verantwoordelijkheid droegen en zo nodig een kritische stem lieten horen. In dat geval kon, om zo te zeggen, Paulus zich soms geroepen voelen zijn stem te verheffen tegen Petrus. Aan het doctorenambt in de middeleeuwen wijdde Meyjes in februari 1979 te Leiden een fraaie diesrede.

Daarnaast zou zijn onderzoeksinteresse zich, zoals gezegd, gaan uitstrekken naar de 16e en 17e eeuw. In het bijzonder schonk hij aandacht aan de stroming van de zogeheten irenisten, figuren als Hugo de Groot die in het vuur van de godsdienstige twisten ontstaan door de Reformatie zochten naar verzoening van de verschillende theologische standpunten. Van belang is dat deze irenisten doorgaans geen theologen waren, maar eerder te vinden waren in kringen van geleerden, magistraten en diplomaten. Vaak hadden zij een juridische of filologische vorming genoten. Belangstelling voor godsdienstige zaken hadden zij wel, maar zij waren sterk afkerig van wat zij beschouwden als dogmatische haarkloverijen. Hun ideaal was de vroege, nog ongedeelde kerk. Zij verwachtten meer van een sterke overheid dan van het gilde der graag ruziezoekende beroepstheologen. De irenisten beschouwden zich als burgers van een internationale republiek der letteren. Uit alles blijkt dat Hans Meyjes zich in die wereld uitstekend zou hebben thuis gevoeld.

Grote bekendheid verkreeg zijn vondst, in 1984, van een verloren gewaand theologisch geschrift van Hugo de Groot, getiteld *Meletius*, dat door hem in 1988 werd uitgegeven en van commentaar voorzien. Het was dan ook zeer passend dat het internationale symposium dat in 1992 ter gelegenheid van Meyjes' afscheid georganiseerd werd, gewijd was aan Grotius als theoloog.

Een ander veld dat zijn grote belangstelling had was de geschiedenis van de Waalse kerken. Wellicht was hier ook een hereditair element in het spel omdat

hij van moederszijde afstamde van Waalse predikanten, onder wie de bekende Guillaume Henri Marie Delprat (1791-1871) – men herkent de voornamen – die op grond van zijn kerkhistorische studies het lidmaatschap verwierf van de KNAW.

Hans Meyjes schreef een fraaie studie van het Waalse College dat van 1606 tot 1699 te Leiden was gevestigd, aan de Groenhazengracht, een instelling voor de opleiding tot predikant in de Waalse kerken. De laatste publicatie die van zijn hand verscheen was eveneens aan de Waalse kerken gewijd: een omvangrijke bronneditie – bezorgd samen met de Nijmeegse collega Hans Bots – van de geheime notulen van deze kerken in de zeventiende eeuw, het zogeheten *Livre des Actes*.

In de Leidse theologische faculteit bekleedde PM, zoals hij door collega's en studenten in de wandelgangen werd genoemd, de nodige bestuursfuncties – waaronder het decanaat – en gold hij als een van de bestuurlijke autoriteiten wiens adviezen graag werden ingewonnen. Degenen die hem als decaan opvolgden hielden terdege rekening met de aanwezigheid van een 'schaduwkabinet', dat gevormd werd door Hans Meyjes en zijn collega Marinus de Jonge.

Zowel binnen als buiten de Leidse universiteit was hij een veelgevraagd bestuurder. Hij was nauw betrokken bij de redactie van het indrukwekkende boek dat ter gelegenheid van het 400-jarig bestaan van de universiteit verscheen: *Leiden University in the Seventeenth Century* (1975). Binnen zijn vakgebied trad hij vele jaren op als hoofdredacteur van het oudste thans nog bestaande wetenschappelijke tijdschrift (*Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis*, gestart in 1829), dat onder zijn bewind als *Dutch Review of Church History* een internationale koers ging varen.

Op nationaal niveau fungeerde hij onder meer als lid en vicevoorzitter van de Rijkscommissie voor vaderlandse geschiedenis; op internationaal niveau als penningmeester van de Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée.

Wat de KNAW betreft verdient ten slotte vermelding dat hij als lid van de betreffende wetenschapscommissies betrokken was bij drie Akademieprojecten – projecten die alle werden (en deels nog worden) uitgevoerd onder patronage van de Union Académique Internationale: de editie van de brieven en de theologische werken van Hugo de Groot, de uitgave van de *Opera omnia* van Erasmus, en de uitgave van het Woordenboek van het Middeleeuws Latijn van de Noordelijke Nederlanden (*Lexicon Latinitatis Nederlandicae Medii Aevi*).

Al deze zaken werden door hem met grote zorgvuldigheid ter hand genomen, zoals dat ook gold van zijn onderwijs dat gekenmerkt werd door een aantrekkelijke helderheid. Zijn vele verdiensten vonden erkenning in het

lidmaatschap van de KNAW, een eredoctoraat van de Universiteit van Genève en zijn benoeming tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw.

Wij gedenken Hans Posthumus Meyjes met grote dankbaarheid voor alles wat hij voor de internationale republiek der letteren heeft betekend.